[אתרי פריחה מומלצים 30.3-4.5.25 (8)]

שמעון כהן – חוג כלנית simonronit@bezeqint.net
רענן דונוביץ, חוג כלנית raanandu@smile.net.il

הביאו לדפוס: אבי שמידע, רענן דונוביץ
צילומים: שמעון כהן
———————————-

תקציר: מוגשים בזאת אתרי הפריחה הבולטים בישראל בסוף חודש מרץ תשפ"ה.

אנו מציגים את הצמחים לפי סדר ה"א-ב" של שמות הצמחים כשהם מסודרים לפי אזורים בארץ - מדרום לצפון. בנוסף, הוספנו אתר פריחה מומלץ במדור "זרקור על אתרים". בהנחיות ההגעה נעזר ב"וויז" ואם יש צורך, נדריך מנקודה מוכרת אל היעד.

תקציר: " כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ" (שיר השירים ב', יא). לא, עדין האביב אינו בכל עוזו. לשמחתנו, חובבי הפרחים, וקצת גם משק המים, בשבועות האחרונים, כמה אזורים זכו בגשם שאושש את הנבטים ועודד את הצמחיה. שמעון ליקט עבורנו צמחים במרחבי הארץ. הנה היבול לשבוע זה. בנחל ניצנה נראה **הילל מקומט**, משם נצפין אל העיר ערד ונחזה ב**שום הנגב** – הנמנה על סקציית שום תל-אביב. את **איריס-שחום** נראה באזור תל ערד כאשר את המדור "זרקור על אתרים" נמקד מצפון לתל ערד על כביש 80 , באזור של בקעת קריות – שמורות עמשא. מאזור זה נגיע לאזור חברון – קריית ארבע לחזות ב**שלחופן עטוי**, צמח מרהיב בצבעיו ונדיר ביותר, השייך למשפחת הקטניות (תת-משפחת הפרפרניים). נעפיל לצפון במרדף אחר פריחת האיריסים ונגיע אל קיבוץ איילת השחר שם גדל ה**איריס ההדור** ופורח במלוא אונו. נעפיל לכיוון צפת, הר בירייה לתצפית ב**סחלב האיטלקי** הנפוץ ומשובב נפש כל פעם מחדש ונקנח בצמח מיוחד בצורתו ומאפייניו **ספלול השדה**.

==========

הצמחים והאתרים המומלצים לשבוע זה הם:

1. **הילל מקומט** – נחל ניצנה – נגב
2. **שום הנגב** – ערד – נגב
3. **אירוס שחום** – תל ערד – נגב

4. **שלחופן עטוי** – מקרית ארבע – חברון
5. **אירוס הדור** – איילת השחר, גליל עליון
6. **סחלב איטלקי** – הר בירייה – צפת
7. **ספלול השדה** – הר בירייה – צפת

זרקור על אתרים

אוסף צמחים הייחודי והשונים זה מזה נגלה אלינו בבקעת-קריות על כביש 80 מצפון לתל ערד בעליות להר-עמשא: את **גביעונית הלבנון** סקרנו זה מכבר, אבל לא יכולנו להתעלם משפע הפריחה במקום. צמח העונה לשם **שעמון מצולע**, שכאשר בוחנים את פריו – מבינים את שמו. לא נוכל להתעלם מ**פרגה אדומה** – הבוהקת באדום וצורת עלי הכותרת הייחודית. נקנח ב**ערטנית השדות** , אותה כבר פגשנו במישורי הלס של הנגב המערבי.

———————————-

1. הֵילֵל מְקֻמָּט, *Paracaryum rugulosum*, נחל ניצנה הנגב המערבי

הילל מקומט, נחל ניצנה מבט מקרוב בפירות צילם שמעון כהן ©

כשמסתכלים מרחוק, ב**הילל מקומט** נושא פירות, פרודות, קשה להבחין מייד במשפחתו. הוא נראה לנו כמו ציור בנוף. לעומת הסתכלות מקרוב חושפת מייד את שייכותו למשפחת הזיפניים. החל מכסות הזיפים – שערות זיפיות המכסה את הצמח ואת עלי הגביע שלו, 5 עלי כותרת הנמצאים על סיומת חד-בדית. בארץ ניתן למוצאו ממרכז הנגב דרומה בואך אילת. הצמח הוגדר, לא בארץ, ב-1849. הוא גדל מערב הסעודית, דרך סיני, הנגב, ירדן, סוריה, לבנון, תורכיה ומתפשט אל האזור האירנו-טורני דרך עירק עד פקיסטן.

הילל מקומט, נחל ניצנה צילם שמעון כהן ©
מימין פרחים מקרוב משמאל צמח נושא פירות

איך מגיעים:בוייז - "תל ניצנה" הנמצא ליד הישוב הילת החינוך ניצנה. כאשר נגיע אל "עמודי השלום", נמשיך עם הדרך הראשית המתעקלת נגד כיוון השעון סביב התל, מנקודה זאל לאחר כ-1.25 ק"מ הדרך מתפצלת דרומה (ימינה) נפנה וניסע, כאשר מימיננו "שדה תעופה -מנחת קציעות" כ-3.25 ק"מ בהצטלבות הדרך הראשית עפ דרך עפר, מעט לפניו ה הֵילֵל מְקֻמָּט.

2. שום הנגב *Allium rothii*, ערד – נגב

שום הנגב, ערד. מימין ובאמצע - מבט על הצמח צילם שמעון כהן ©
משמאל, מקרוב - עלי-העטיף לבנים עם עורק ירוק. השחלה, עמוד העלי והזירים בצבע ארגמן כהה

שום הנגב שייך לסקציה Melanocrommyum, אחת מחמש סקציות השום בארץ, שאליה שייכים גם שום תל אביב ושום אשרסון. הם מאופייני בעלים רחבים ושטוחים בגובה הקרקע; גבעול עבה, וריחם אינו מזכיר את ריח השום האופייני. נוכל להתרשם מפיזור הצבעים בתפרחת: עלי-העטיף לבנים עם עורק ירוק. השחלה, עמוד העלי והזירים בצבע ארגמן כהה. הפיזור שלו מסיני דרך ישראל, ירדן לבנון וסוריה.

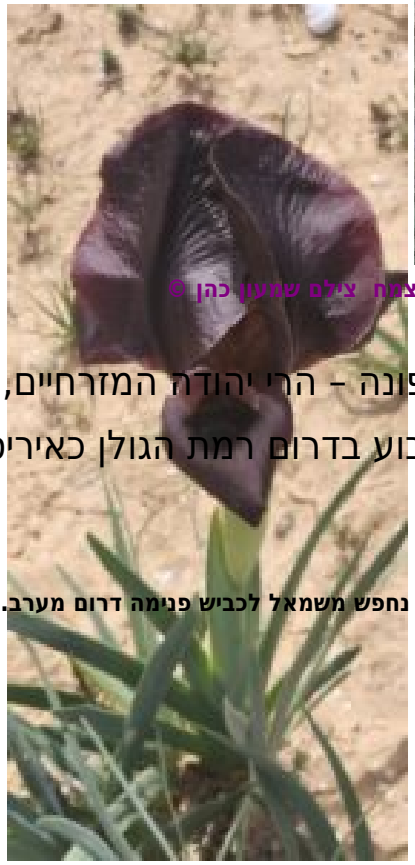
איך מגיעים:בווייז- "רחוב זמיר, ערד". ניסע ברחוב צפון מזרחה ומעט אחרי המפגש עם רחוב "גיא" נחנה, ונחפש במגרש שמצפוננו אל עבר רח' אנפה.

3. אִיריס שָׁחוּם *Iris atrofusca*, תל ערד – נגב

שוב אנו פוגשים בנציג קבוצת איריס-ההיכל המתבלטים בפרח הגדול הניצב על ענף בודד. **איריס שחום** – העלים רחבים למדי וישרים או כפופים–חרמשיים קלות (להבדיל מ**איריס ירוחם**, שעליו צרים וכפופים–קשתיים מאוד). צבעו סגול-ארגמן כהה עד כמעט שחור (באוכלוסיות הדרומיות). עלי העטיף החיצוניים בעלי כתם כהה קטיפתי ברור וזקן בעל שערות צהובות עד כהות על רקע כהה.

איריס ירוחם תל ערד ניתן להבחין בעלים ה"כמעט ישרים" של הצמח צילם שמעון כהן ©

זהו צמח אנדמי הנמצא בסכנת הכחדה ותפוצתו מהנגב, צפונה – הרי יהודה המזרחיים, "כתם" במרכז בקעת הירדן, (יש המחשיבים את איריס הגלבוע בדרום רמת הגולן כאיריס שחום).

איך מגיעים:בוייז-"תל ערד". מכביש 80 נפנה מערבה אל התל, נעצור כעבור כ-20 מטר. נחפש משמאל לכביש פנימה דרום מערב.

4. שלחופן עטוי, *Anthyllis vulneraria*,
קרית ארבע – חברון

צמח מרהיב זה, השייך לקטניות, מאופיין בעלה תלתני, אך העלעלים שונים מאוד בגודלם והעלעל הקיצוני גדול בהרבה משאר העלעלים. ב**שלחופן עטוי,** הפרח פרפרני ורוד (בישראל), אורכו 2 ס"מ. רובו, טמון בתוך גביע קרומי המתנפח בפרייה לשלפוחית לבנבנה. הגביע הפורה החופן בתוכו תרמיל קצר בן זרע בודד, הוא יחידת ההפצה של הצמח המתגלגלת ברוח ומתרחקת מצמח האם.

שלחופן עטוי חברון צילם שמעון כהן ©

הצמח נמצא בסכנת הכחדה. הצמח נתגלה על ידי אייל נוימן, בשכונת נופי ממרא בקרית ארבע בסמוך לאתר בו נתגלה בבית-גידולו הטבעי בשנת 1996.

שלחופן עטוי צמח נדיר ידוע רק מקום גידול אחד בחברון
צילם שמעון כהן ©

איך מגיעים: בוייז- צומת אליאס 60 (זאב ז'בוטינקי – קריית ארבע). ניכנס לישוב דרך רחוב זבוטינסקי, נפנה שמאלה לרחוב בין הבתים, מצד שמאל, אחרי גן משחקים, מגרש פנוי ובו סירה קוצרנית ובו לעשרות פורח שלחופן עטוי. (נכון להיום 1.4.2025 – לקראת סוף פריחה)

5. אירוס הדור *Iris lortetii*, איילת השחר, גליל עליון

לא לחינם נבחר ה**איריס ההדור** כסמלה של החברה להגנת הטבע. רבים מסכימים שזהו האיריס היפה ביותר מבין איריסי קבוצת איריס ההיכל. זהו מין אנדמי הגדל בעיקר במזרח הגליל העליון. האוכלוסיה מול תל-חצור, ליד איילת השחר, היא המפורסמת מבין האוכלוסיות. ידועות אוכלוסיות רבות באזור נחל דישון הגדלות במדרונות תלולים של קרקע רדזינה על סלע קרטוני. הצמח נמצא בסכנת הכחדה עולמית, לא מעט בגלל פרסומו באיטליה ו"גל הסוחרים" שהגיע מאיטליה וכמעט חיסלו את האוכלוסיה שלו ב-1882, בחו"ל לא הצליחו לגדל ולרבות אותו. בארץ מוכר זן שלו הנקרא **איריס שומרוני** הנבדל

בעיקר במועד פריחה מאוחר יותר ביחס ל**איריס ההדור** ואולי בעצם זה לגמרי אותו מין.
מקום פריחה נוסף השופע בפריחה הוא עין ג'היר צפון מערבית לגיתית, מזרחית לעקרבה.

אירוס הדור איילת-השחר, עלי הדגל מרהיבים בעיצובם צילם שמעון כהן ©

נזכיר את טוביה קושניר, שנהרג בשיירת הל"ה במלחמת הקוממיות, שהקים ופיתח חלקת איריסים בגן הבוטני בהר-הצופים. לאחר מלחמת ששת הימים, אביו, שמעון קושניר, עלה להר הצופים לחפש מה עלה בגורל הגן וחלקת האיריסים. את כל הסיפור הוא מגולל בספרו "האיריסים עודם פורחים". (החלקה הועברה מאוחר יותר לגן הבוטני בגבעת-רם).

איריס הדור - פאר איריסי ההיכל
איילת השחר צילם שמעון כהן ©

איך מגיעים: "איילת השחר". יש לשים לב, בכביש 90, כ-2.5 ק"מ לאחר צומת מחנים יש פניה מזרחה (ימינה) אל כביש פנימי 9118. כעבור כ-1.25 ק"מ נגיע לאזור, נחנה ונתפעם. האיריסים נמצאים מול ההתחברות של דרך שירות חקלאים הבאה מכיוון צפון מזרח אל הכביש.

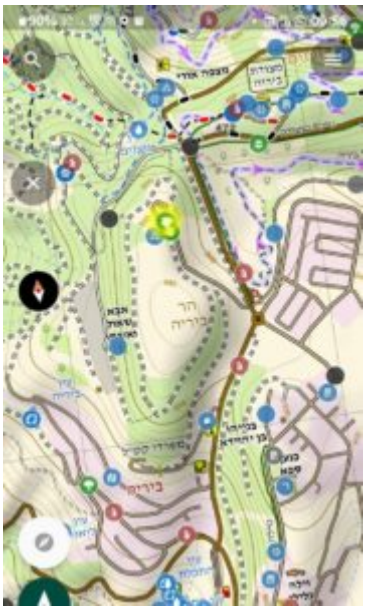
6. סַחְלָב אִיטַלְקִי *Orchis italica*, הר בירייה, צפת

איטלקי – כי לראשונה הוא הוגדר באיטליה. שם הם קוראים לו Uomo nudo – האיש הערום, באנגלית נקרא הצמח Naked Man Orchid, ולא בכדי (בארץ ידוע הכינוי"סחלב האיש" (או "אישון-פישון גדול"). אם נתבונן מקרוב בפרח בודד של סחלב איטלקי, נראה דמות של איש: ראש גדול, שתי ידיים, שתי רגליים, ובין הרגליים מזדקר חוד קטן כאבר-מין זכרי. הגוף והגפיים הם השפית ואונותיה. אורך השפית 15-20 מ"מ. אורך השן שבין זוג האונות של האונה האמצעית בשפית 3 מ"מ או יותר. הראש מורכב מכל יתר חמשת עלי העטיף. הוא מזכיר במבנהו את **סחלב הגליל** אלא שסחלב זה קטן יותר בכל איבריו. **סחלב איטלקי** נדיר יחסית ונמנה על הצמחים האדומים. גדל בעיקר בגליל העליון המזרחי וניתן למצאו בגבעת זקיף מעל כרמיאל, בגוש הרי מירון, באזור צפת, ברמות נפתלי.

סחלב איטלקי ביריה צפת. ניתן לראות את השונות בצבעים ובדגמים על השפית של הפרח
צילם: שמעון כהן ©

איך מגיעים: בוייז – רחוב הנשרים, צפת. מהככר בהצטלבות הנשרים מרום כנען ניסע צפון מזרחה, נפנה שמאלה בהצטלבות הסמוכה ונמשיך במקביל לקו הגובה של הגבעה עד להתעקלות שמאלה 180°. נחנה ונצא לחפש.

7. סַפְלוּל הַשָּׂדֶה, *Aristolochia bottae*, הר בירייה, צפת

השם 'ספלול' הוא כינוי עממי למבנה דמוי-כוס שעוטף את זרע עץ האלון, ומתלבר אצלינו למושג בלוט. במקרה זה, ספלול השדה הוא צמח ממשפחת הספלוליים, בעל צורה יחודית דמוי אוזן או ספלול. קיים דמיון רב במנגנון ההאבקה בין הספלול לבין צמח הלוף, שאותו

סקרנו במדור זה בעבר. סוג זה הוא "פרח מלכודת" המאופיין בצורה מיוחדת המותאמת ללכידה, בריח לא נעים ובצבע המזכיר צואה או בשר מרקיב. זבובים הנמשכים לצואה או בשר מרקיב, נוחתים על הפרח ונכנסים לתוך תעלה שלאורכה שעריות חד כיווניות המאפשרות רק כניסה לתוכה ולא יציאה ממנה. כך מובל החרק בעל כורחו אל אזור אברי הרבייה של הפרח וגורם להאבקתו. לאחר ההאבקה מתייבשות השעריות והחרק יכול לעזוב את ה"מלכודת". מבנה הפרח לא רגולרי, מספר האבקנים בפרח: 6-36, לרוב 6. מספר עמודי העלי משתנה אף הוא – 4-6, לרוב מאוחים. פרי הספלול הוא מטיפוס הלקט, שנפתח ב-6 סדקים עם ההבשלה. מספר הזרעים בפרי רב. צמחי סוג זה הם רעילים, וזאת הודות לרעלן בשם 'Aristolochic acid' ('חומצה אריסטולוצית') שנמצא בעלי הצמח. ספלול השדה גדל בשדות של אדמה כבדה. בעיקר באזור ההרים בצפון הארץ. תפוצתו העולמית משתרעת בארצות שבמזרחו של הים התיכון ובמערב אסיה.

ספלול השדה – ניתן לראות את מבנה הפרח הייחודי שבו שערות חד-כיוונית המונעות זמנית לצאת מהפרח
הר בירייה צפת צילם שמעון כהן ©

איך מגיעים: בוייז, ראה מסלול סחלב איטלקי במדור זה.

זרקור על אתרים

בקעת-קריות על כביש 80: גביעונית הלבנון, שעמון מצולע, פרגה אדומה וערטנית השדות בשולי בקעת ערד, בין היישובים עמשא ודוריג'את, יש אזור ייחודי מבחינה אקולוגית והצומח בו -האזור נחשב גיאוגרפית כדרום מדבר יהודה – אגן נחל צאלים עליון, שלוחה צפונית של בקעת ערד. זשהו אחד האזורים המועטים שלא "הופרע" כבית גידול וממזג אדמות כבדות ועמוקות בשולי קרקעות לס. נקדיש למקום תשומת לב.

פרגה אדומה, *Glaucium grandiflorum* – בד"כ אנחנו מתייחס בגל האדומים לשלישיה : כלנית מצויה, נורית אסיה, פרג אגסי, ולפעמים מזכירים את הפריחה של צבעוני ההרים

בים הכלנית לנורית. קבוצה של אדומים, ששווה להתעכב עליה היא הפרגות: **פרגה אדומה, פרגה ערבית, פרגת ארם-צובא** ו**פרגה מקרינה**.
מיניה מתאפיינים בפרחים בעלי 4 עלי כותרת שרובם בצבע אדום, ובמרכזם כתם שחור . **פְּרֵגָה אֲדֻמָּה** מאופיינת ב-4 עלי כותרת שבבסיסם כתם שחור, אורך העלים התחתונים עולה על פי רוב על 10 ס"מ. הצמח גדל בצידי דרכים במדרונות וכדומה.

פרגה אדומה בקעת קריות צילם שמעון כהן ©

שעמון מצולע *Prangos ferulacea*, – זהו נציג רב-שנתי, למשפחת הסוככיים. שמו נגזר מקליפת הפירות שמתחת לצלעות עשויה חומר שעמי או ספוגי. לצמח שני מיני סוככים: אלה שבראש הענפים הם בעלי פרחים דו-מיניים ולכן גם עושים פירות, ואילו פרחי הסוככים הצדדיים הם אבקניים בלבד. הפרחים – צהובים. עלי הכותרת תמימים כמעט. צמח גדל במדרונות סלעיים/אבניים, בערבות ובבתות.

שעמון מצולע בקעת קריות צילם שמעון כהן ©

גביעונית הלבנון *Fritillaria persica*– מוזמנים לעיין במדור זה – אתרי פריחה מומלצים השבוע 9-2.3.25 (4) ובו יש פירוט על הגביעונית.

גביעונית הלבנון בקעת קריות צילם שמעון כהן ©

ערטנית השדות *Leontice leontopetalum* – מוזמנים לעיין במדור זה – אתרי פריחה מומלצים השבוע 15-9.3.25 (5), ובו יש פירוט על הערטנית.

ערטנית השדות בקעת קריות צילם שמעון כהן ©